

از: حسن حسنی

بحثی از حقوق تعاون

عضویت و خروج از عضویت

در

شرکت‌های تعاونی مسکن و اعتبار

در قانون شرکت‌های تعاونی (مصوب خرداد ماه ۱۳۵۰) تعاونی‌ها در سدرشته طبقه‌بندی شده‌اند:

- شرکت‌های تعاونی رشته کشاورزی.
- شرکت‌های تعاونی رشته کار و پیشه.
- شرکت‌های تعاونی رشته مصرف.

شرکت‌های تعاونی مسکن و شرکت‌های تعاونی اعتبار جزو تعاونی‌های رشته مصرف هستند.

در این بحث اجمالاً مقررات مربوط به شرایط عضویت در این شرکت‌ها را براساس قانون شرکت‌های تعاونی (مصوب خرداد ۱۳۵۰) و اصلاحیه آن و نمونه اساسنامه هر دو نوع شرکت^۱ در دو قسمت (ورود به عضویت و خروج از عضویت) بررسی می‌کنیم.

لازم است توضیح داده شود که چون مقررات کلی قانون در مورد عضویت و خروج شامل همه شرکت‌های تعاونی می‌گردد این است که کلیاتی که در این خصوص بیان می‌شود در خصوص عضویت در انواع دیگر شرکت‌های تعاونی نیز صادق است.

۱) نمونه اساسنامه شرکت تعاونی مسکن (نمونه شماره ۲، دی‌ماه ۱۳۵۰، مرکب از ۷۱ ماده و ۲۶ تبصره) و نمونه اساسنامه شرکت تعاونی اعتبار (نمونه شماره ۵، اسفندماه ۱۳۵۰، مرکب از ۷۱ ماده و ۲۵ تبصره)، تهیه و چاپ شده بوسیله سازمان مرکزی تعاون، (با توجه به اصلاحاتی که «راهنمای تنظیم اساسنامه شرکت‌های تعاونی» تهیه شده در مردادماه ۱۳۵۱ در این دو اساسنامه به‌عمل آورده است).

الف- ورود به عضویت

به تجویز قانون^۲، هر شخص اعم از حقیقی یا حقوقی می‌تواند در شرکت تعاونی عضو شود بنابراین اشخاص حقوقی نیز مانند اشخاص حقیقی حق دارند به عضویت شرکت‌های تعاونی درآیند.

تعداد اعضای هر شرکت تعاونی نباید از ۷ نفر کمتر باشد^۳ این است که شرکت تعاونی مسکن یا اعتبار بدون عضویت حداقل ۷ نفر نمی‌تواند تأسیس گردد و همچنین هرگاه پس از تأسیس عده اعضاء به‌عللی - مثلاً استعفا یا فوت عضو - به کمتر از حد نصاب قانونی فوق تقلیل پیدا کند شرکت نمی‌تواند به عملیات خود ادامه دهد و لازم است که به موجودیت او خاتمه داده شود و روی این اصل است که کاهش اعضا به کمتر از ۷ نفر یکی از موارد انحلال شرکت بشمار می‌رود^۴.

عضویت در شرکت‌های تعاونی آزاد ولی مشروط است. علت آن است که هر شرکت تعاونی غالباً مقصورات محدودی در اختیار دارد و قادر نیست در حدی وسیع و نامحدود به برآوردن نیاز اعضا و انجام خدمات برای آن‌ها بپردازد این است که بناچار فعالیت خود را به حوزه عملی معین و اشخاصی که در آن حوزه به این فعالیت احتیاج دارند محدود می‌کند.

اشخاصی می‌توانند به عضویت شرکت‌های تعاونی مسکن یا اعتبار درآیند که:

- ۱- در حوزه عمل شرکت ساکن باشند یا در آن اشتغال داشته باشند
 - ۲- به تمام یا قسمتی از عملیات شرکت نیازمند باشند.
- بعلاوه داوطلب عضویت باید تمام بهای حداقل یک سهم را بپردازد. غیر از شرایط فوق که وجود آن‌ها برای عضویت در هر یک از شرکت‌های تعاونی رشته‌های سه‌گانه ضرورت دارد^۵ نمونه اساسنامه هر یک از دو شرکت تعاونی مسکن و اعتبار شرایط دیگری را نیز بشرح زیر برای عضویت خود تعیین می‌نماید^۶:

- ۱- قبول اساسنامه و مقررات شرکت
 - ۲- تسلیم درخواست کتبی عضویت
 - ۳- عضویت نداشتن در شرکت تعاونی دیگری از همان نوع
- برای عضویت در شرکت تعاونی مسکن توجه به این نکته ضروری است که داوطلب علاوه بر واجد بودن کلیه شرایط مذکور باید اولاً واحد مسکونی ملکی

(۲) استنباط از ماده ۲ قانون.

(۳) تبصره ماده ۲ قانون.

(۴) رجوع شود به ماده ۱۲۰ قانون و ماده ۶۹ نمونه اساسنامه هردو شرکت.

(۵) ماده ۳ و ۴ قانون.

(۶) ماده ۱۱ نمونه اساسنامه هردو شرکت.

شخصی نداشته باشد ثانیاً تعهد نماید که در مسکنی که به وی واگذار می‌شود ساکن گردد.^۷

عضویت در شرکت با تصویب هیأت‌مدیره تقاضای عضویت کسانی را که واجد شرایط مذکور نیستند رد می‌کند.^۸

تصمیم هیأت‌مدیره دایر بر عدم قبول تقاضای عضویت قطعی نیست و کسی که تقاضای او رد شود می‌تواند نسبت به تصمیم مذکور اعتراض نماید. رسیدگی به اعتراض در صلاحیت مجمع عمومی عادی است. این اعتراض به وسیله بازرسان شرکت و در غیاب بازرسان از طریق نماینده وزارت تعاون و امور روستاها در اولین مجمع عمومی مطرح می‌شود. مجمع موظف است خود به اعتراض رسیدگی کند و یا آن را به هیأتی مرکب از ۵ نفر از اعضای خود ارجاع نماید. تصمیمی که مجمع یا هیأت ۵ نفری در این مورد اتخاذ می‌کند قطعی است.^۹

لازم است گفته شود که به موجب قانون «هیچ‌گونه تبعیض و یا محدودیتی برای عضویت در شرکت نباید وجود داشته باشد مگر به سبب عدم کفایت ظرفیت فنی تأسیسات و وسایل و امکانات شرکت مشروط بر این که در اساسنامه تصریح شده باشد»^{۱۰}.

بدیهی است تجویز قانون به تحدید عضویت در اثر عدم کفایت مقدرات شرکت منحصرأ معطوف به مورد محدودیت است و تبعیض برای عضویت در هیچ‌حال و به هیچ مستمسکی نباید اعمال گردد.

بطوری که ملاحظه می‌شود محدودیت مذکور را قانون مشروط به تصریح آن در اساسنامه شرکت می‌کند. نمونه اساسنامه شرکت تعاونی مسکن در این خصوص ساکت است ولی نمونه اساسنامه شرکت تعاونی اعتبار این تصریح را به عمل می‌آورد.^{۱۱}

بنابراین فقط در این شرکت‌ها است که هیأت‌مدیره می‌تواند در صورت عدم کفایت امکانات شرکت در قبول عضو جدید - هر چند که واجد کلیه شرایط عضویت باشد - خودداری نماید. ولی در شرکت‌های تعاونی مسکن هیأت‌مدیره قانوناً دارای چنین اختیاری نیست و حال آن که با توجه به موضوع عملیات شرکت‌های تعاونی مسکن که در زمینه تهیه زمین و تأمین مسکن برای اعضاء و تحصیل اعتبار بانکی برای انجام مقاصد مذکور صورت می‌گیرد^{۱۲} و با در نظر گرفتن وضع فعلی مسکن در کشور و اقبالی که به لحاظ احتیاج برای تهیه آن به عمل می‌آورند کاملاً امکان

(۷) این تعهد قابل نقص است زیرا در موارد اضطراری می‌توان با تصویب هیأت‌مدیره شرکت از انجام آن خودداری نمود (قسمت اخیر بند «ت» ماده ۱۱ نمونه اساسنامه شرکت تعاونی مسکن).

(۸) ماده ۴۴ قانون - و بند ۵ ماده ۴۱ نمونه اساسنامه هردو شرکت.

(۹) بند ۸ ماده ۳۳ قانون و تبصره آن - و ماده ۱۶ نمونه اساسنامه هردو شرکت و تبصره‌های آن‌ها.
(۱۰) ماده ۵ قانون.

(۱۱) ذیل ماده ۱۱ نمونه اساسنامه شرکت تعاونی اعتبار.

(۱۲) رجوع شود به ماده ۸۱ و ۸۲ قانون.

دارد که در مواردی امکانات این قبیل شرکت‌ها نیز برای پذیرش همه داوطلبان واجد شرایط عضویت کافی نباشد و در این صورت با فقدان تصریح لازم در اساسنامه هیأت‌مدیره شرکت نمی‌تواند درخواست عضویت این قبیل داوطلبان را به دلیل عدم تکافوی امکانات شرکت رد کند و ناچار است که با توسل به تامل و عدم قبول و عدم ثبت تقاضای‌های عضویت و یا به جریان نینداختن آن‌ها از پذیرفتن عضو جدید خودداری نماید.

علی‌هذا باید گفت فقد تصریح در نمونه اساسنامه شرکت‌های تعاونی مسکن در این مورد ایراد عمده‌ای بشمار می‌رود و ضرورت دارد که مؤسسان این شرکت‌ها آن را به اساسنامه‌های مربوط اضافه کنند.

ب - خروج از عضویت

قطع رابطه با شرکت ممکن است به یکی از طرق زیر باشد:

- اختیاری
- اجباری

قطع رابطه وقتی اختیاری است که صاحب سهم از عضویت استعفا دهد و یا آن را ترك نماید.

قطع رابطه اجباری در اثر قوت عضو و یا اخراج او از عضویت پیش می‌آید. هر عضوی حق دارد هر موقع که بخواهد از شرکت خارج شود و نمی‌توان آن را منع کرد^{۱۳}. ولی اخراج از عضویت فقط در موارد معین امکان دارد.

اخراج عضو از اختیارات هیأت‌مدیره است^{۱۴}. هیأت‌مدیره می‌تواند در صورت بروز موجباتی پس از رسیدگی با اخطار کتبی عضو را از شرکت اخراج کند. موجبات مذکور عبارتند از:

۱- خودداری از پرداخت بدهی.

۲- مبادرت به اعمالی که موجب زیان مادی و یا معنوی شرکت یا رقابت با آن شود^{۱۵}.

در مورد اول موجب اخراج وقتی تحقق پیدا می‌کند که پس از سررسید بدهی با وجود دوبار اخطار کتبی که به فاصله ۱۵ روز صورت می‌گیرد در ظرف ۱۵ روز از اخطار دوم، عضو بدهی خود را به شرکت نپردازد.

علاوه بر مواد مذکور که در آن هر دو نوع شرکت می‌تواند به اخراج عضو مبادرت کند در شرکت تعاونی مسکن هیأت‌مدیره می‌تواند در مواردی که واحد مسکونی واگذار شده به عضو برای مقاصد خلاف عفت عمومی مورد استفاده قرار گیرد و یا به مرکز تهیه و فروش قاجاق و استفاده‌های نامشروع دیگری از این قبیل تبدیل

۱۳) ماده ۶ قانون - و ماده ۱۴ نمونه اساسنامه هر دو شرکت.

۱۴) رجوع شود به ماده ۴۴ قانون.

۱۵) ماده ۱۵ نمونه اساسنامه هر دو شرکت.

گردد و نیز به اخراج عضو مربوط اقدام نماید.

سؤالی که قابل طرح است این است که هرگاه عضو شرکت برخی از شرایطی را که قانون یا اساسنامه پذیرش به عضویت را موقوف به وجود آن‌ها می‌نماید فاقد گردد - مثل این که محل سکونت یا اشتغال خود را از حوزه‌های عمل شرکت به محل دیگری منتقل کند و یا از خدمات شرکت بی‌نیاز شود - تکلیف چیست آیا در موارد مذکور نیز موجبات اخراج تحقق می‌یابد و در نتیجه می‌توان به اخراج عضو مبادرت نموده خیر..

پاسخ به این سؤال مستلزم روشن کردن این امر است که آیا وجود شرایط تعیین شده در قانون فقط برای پذیرش به عضویت ضروری است و پس از عضویت فقدان آن‌ها تأثیری در بقای عضویت ندارد و یا این که این شرایط لازمه دوام عضویت بشمار می‌روند و پیوسته باید موجود باشند.

نمونه اساسنامه تعاونی‌های رشته کشاورزی از دست دادن هر یک از شرایط لازم برای عضویت در این تعاونی‌ها را از موجبات اخراج می‌شمارد ۱۶ اما نمونه اساسنامه شرکت‌های تعاونی مسکن و اعتبار - مانند سایر نمونه اساسنامه انواع دیگر شرکت‌های تعاونی - در این خصوص ساکت است و از این سکوت ممکن است نتیجه‌گیری شود که از دست دادن یک یا همه شرایط عضویت مانع بقای عضویت در این شرکت‌ها نیست.

لیکن غالب شرایطی که در قانون و نمونه اساسنامه مربوط ۱۷ برای پذیرفته شدن در شرکت‌های تعاونی مسکن و اعتبار لازم شمرده شده‌اند واجد جنبه اساسی هستند به نظر می‌رسد که وجود آن شرایط جهت دوام عضویت نیز ضرورت دارد و لذا می‌توان گفت که فقدان هر یک از این شرایط در عضو می‌تواند از موجبات اخراج او باشد.

تصمیم هیأت‌مدیره در خصوص اخراج عضو قطعی نیست و عضو اخراج شده نسبت به آن حق اعتراض دارد. اعتراض به اخراج به همان طریقی که در مورد اعتراض به رد تقاضای عضویت گفته شد در نخستین مجمع عمومی عادی مطرح می‌گردد. معترض می‌تواند برای دادن توضیحات بدون داشتن حق رأی در مجمع شرکت کند. مجمع می‌تواند به اعتراض شخصاً رسیدگی و اتخاذ تصمیم نماید و یا این که موضوع را به هیأتی مرکب از ۵ نفر از اعضای خود ارجاع کند. تصمیم مجمع یا هیأت ۵ نفری دایر به تأیید یا نقض تصمیم هیأت‌مدیره قطعی است ۱۸.

ببراختیار هیأت‌مدیره در اخراج اعضا استثنائی وارد است و آن مربوط به

۱۶) بند «پ» ماده ۸ نمونه اساسنامه شرکت تعاونی کشاورزی (نمونه شماره ۳، تهیه شده در بهمن‌ماه ۱۳۵۰) و بند «الف» ماده ۸ نمونه اساسنامه شرکت تعاونی روستائی (نمونه ۱۰، تهیه شده در مهرماه ۱۳۵۱).

۱۷) رجوع شود به ماده ۳ قانون - و ماده ۱۱ نمونه اساسنامه هردو شرکت.

۱۸) بند ۸ ماده ۳۳ قانون و تبصره آن - و ماده ۱۶ نمونه اساسنامه هردو شرکت.

اعضائی است که - مانند اعضای هیأت‌مدیره و یا بازرسان - به‌هرعنوان از طرف مجمع عمومی وظیفه یا مأموریتی به‌عهده آن‌ها واگذار شده است. هیأت‌مدیره نمی‌تواند به‌اخراج این قبیل اعضا اقدام نماید و اتخاذ تصمیم در مورد آن‌ها، به‌تصریح قانون و نمونه اساسنامه ۱۹ در صلاحیت مجمع عمومی عادی است.

در صورتیکه رابطه عضوی با شرکت قطع شود شرکت موظف است به‌بهای سهام او را که حداکثر برابر ارزش اسمی آن‌ها خواهد بود در ظرف یک سال از تاریخ خروج نقداً پرداخت نماید و پرداختی مذکور پس از وضع دیون و تعهداتی که عضو خارج شده ممکن است نسبت به شرکت داشته باشد انجام می‌گیرد.^{۲۰}

طلب شرکت تعاونی از اعضای خود از دیون ممتاز است به‌علاوه هر شرکت تعاونی برای برداشت طلب خود از مطالبات عضو خارج شده از شرکت نسبت به سایر طلبکاران وی اولویت دارد بنابراین شرکت می‌تواند طلب خود را از کل مطالبات عضو خارج شده - اعم از بابت سهام یا سود آن و مازار برگشتی یا سپرده‌های وی - با حق تقدم نسبت به طلبکاران دیگر برداشت کند و بقیه طلب خود را نیز از سایر اموال عضو مزبور با حق رجحان نسبت به طلبکاران دیگر وی وصول نماید.^{۲۱}

ممکن است مطالبات شرکت از عضوی که با شرکت قطع رابطه کرده است موحل باشد در این صورت در قطع رابطه به‌علت فوت یا اخراج عضو حاصل شدن مطالبات مذکور را مقررات تجویز می‌کند زیرا در مورد فوت طبق قانون امور حسبی^{۲۲} بطور کلی دیون موحل متوفی نسبت به همه طلبکاران او حال می‌شود و در اخراج عضو بموجب نمونه اساسنامه ۲۳ کلیه مطالبات موحل شرکت از عضو اخراج شده حال می‌گردد اما وضع مطالبات شرکت از عضوی که به‌علت استعفا یا ترک عضویت رابطه او با شرکت قطع می‌شود چون نسبت به حال شدن آن‌ها مقررات صریحی وجود ندارد قابل بحث است.

چنین بنظر می‌رسد که حال شدن مطالبات شرکت در مورد فوق می‌توان از تملیق ماده ۶ و قسمت اخیر ماده ۱۳ قانون و همچنین از ماده ۱۷ نمونه اساسنامه مربوط به‌هر دو شرکت استنباط نمود.

ماده ۶ قانون می‌گوید: «خروج هر عضو از شرکت اختیاری است و نمی‌توان آن را منع کرد و به‌بهای سهم یا سهام او حداکثر به‌ارزش اسمی باید ظرف یک سال از تاریخ خروج عضو از شرکت نقداً پرداخت گردد...»

۱۹) تبصره ماده ۴۴ قانون - و ماده ۴۳ نمونه اساسنامه هر دو شرکت.

۲۰) ماده ۶ قانون - و ماده ۱۷ نمونه اساسنامه هر دو شرکت.

۲۱) ماده ۴۳ و قسمت اخیر ماده ۱۳ قانون - و ماده ۱۳ نمونه اساسنامه هر دو شرکت.

۲۲) ماده ۱۳۱ قانون امور حسبی: «دیون هر متوفائی بعد از فوت حال می‌شود».

۲۳) تبصره ماده ۱۵ نمونه اساسنامه هر دو شرکت: (با اخراج عضو کلیه مطالبات شرکت از آن عضو حال می‌شود و عضو اخراج شده مکلف است ظرف ۶ ماه از تاریخ اخراج کلیه مطالبات شرکت را واریز نماید).

قسمت اخیر ماده ۱۳ قانون مقرر می‌دارد: شرکت تعاونی می‌تواند طلب خود را از اعضائی که از شرکت خارج شده‌اند با حق تقدم نسبت به سایر طلب‌کارها از کل مطالبات آن‌ها بابت سهام یا سود آن هم چنین مازاد برگشتی مربوط و یا سپرده‌های آن‌ها در شرکت برداشت کند.»

ماده ۱۷ نمونه اساسنامه مربوط به هر دو شرکت می‌گوید: هرگاه رابطه عضوی به علت استعفاء، اخراج، فوت و یا ترك عضویت قطع شود بهای سهم یا سهام او که در هیچ مورد از ارزش اسمی تجاوز نخواهد کرد پس از وضع تمهیدات و دیون او به شرکت حداکثر ظرف يك سال از تاریخ خروج نقداً پرداخت می‌گردد.»

بنابراین طبق مقررات مذکور شرکت تعاونی مکلف است حداکثر ظرف يك سال مطالعات عضو خارج شده را به‌وی پرداخت نماید و همچنین حق دارد دیونی را که عضو خارج شده به شرکت دارد از مطالبات وی کسر کند و چون مطالبه دین موجب از مدیون امکان ندارد بناچار باید دیون عضو مزبور به شرکت حال شوند تا شرکت بتواند آن را از مطالبات عضو خارج شده کسر نماید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی